

ORTODOXIA – IDENTITATE ȘI VIAȚĂ

Pr. dr. Dragoș UNGUREANU

Arhiepiscopia Iașilor

Abstract

This research aims to deliver a contribution to specifying main elements or features that provide identity to Orthodoxy. The article aims to underline the specificity of Orthodoxy, by taking into account its origin, its historical development, as well as its current meaning from a theological point of view, as well as from the perspective of Christian confessionalism. The purpose of this presentation is to provide an underlying identity in terms of the potential exposure of the "Orthodox topic" in the society of our days, and also to provide a link between the content of Orthodox faith and the way in which Orthodoxy could be experienced throughout the human life.

Keywords: Christ, Orthodoxy, theology, identity, life

Introducere

A vorbi, astăzi, despre Ortodoxie, ce înseamnă și ce reprezintă ea, este un lucru necesar dacă ținem seama de importanța și prezența teologiei în spațiul universitar ori public, dar și o responsabilitate misionară a celor care se identifică, acceptă și urmează mesajul ortodox în viața socială. Este binecunoscut faptul că, în noul context european și transatlantic, Ortodoxia se confruntă cu o societate din ce în ce mai secularizată, pluralistă și globalizată, în care cultura tradițională se diminuează în fața valorilor sociale, de multe ori ideologice și lipsite de vitalitate. Intensitatea și agresivitatea secularizării prezente, pluralismul religios și cultural din ce în ce mai peștig, mișcarea ecumenică și dialogul interreligios atât de atractive și de seducătoare constituie tot atâtea provocări acute pentru Ortodoxie, dar și posibilități certe de exprimare a identității ortodoxe în astfel de situații. În acest context, misiunea imediată și constantă a Ortodoxiei este să intre acolo unde dezrădăcinarea își face simțită prezența

din ce în ce mai tare, acolo unde suferința și incertitudinea s-au instalat, acolo unde credincioșii resimt lipsa de identitate în Hristos și dorul după recâștigarea apartenenței la viața ortodoxă, dar și acolo unde viața comunității eclesiale se degradează sau se diluează într-un mod accelerat.

În interiorul acestui tip de societate se înscrie și problematica receptării și înțelegerii Ortodoxiei la realele sale valențe și semnificații, încât a vorbi despre identitatea credinței ortodoxe este un lucru delicat, dar de dorit, permanent captivant și relevant din punct de vedere teologic și spiritual. Desigur, la scară largă se știe că Ortodoxia este dreapta credință, pentru că ea este cea care păstrează cel mai fidel învățătura biblică și patristică, însă, de cele mai multe ori, atunci când vine vorba să argumentăm de ce este considerată „dreapta credință”, se intră în panică, intervenind un blocaj din care cu greu se poate ieși. Aflați într-o asemenea situație, nu putem să scoatem în evidență întreaga frumusețe duhovnicească și sublimitate teologică a Ortodoxiei fără a ne raporta la elementele sale identitare și fără o trăire a acestor nestemate teologice în spațiul eclesial al comunității euharistice. Din punctul de vedere al identității teologice și eclesiale, precum și al relației sale cu întreaga comunitate euharistică mărturisitoare a vieții și învățăturii lui Hristos, s-a afirmat foarte elocvent și precis realitatea faptului că „Ortodoxia este întâlnirea cu Dumnezeu ce se comunică permanent Bisericii Sale întru iubire și ea oferă comuniunea cu Dumnezeul Treimic. În structura teologică, dogmatică, spirituală a Ortodoxiei nu există doar un exercițiu al unei conceptualizări teologice, raționale, ci ea este spațiul unei experiențe spirituale profunde, existențiale, a unei întâlniri și a unei comunicări autentice cu Dumnezeu în rugăciune, în asceză, în Liturghie, personal și comunitar, în Duhul lui Hristos”¹.

Ortodoxia, în nenumărate situații sau contexte existente, este asimilată cu o imagine tradiționalistă sau conservatoare, aflată de cele mai multe ori în zona defensivă a credinței, stare acceptată din nefericire chiar de către unii ortodocși, potrivit căreia ea este percepută ca o Biserică osificată sau pietrificată, axată doar pe tradiția statornică și neputincioasă în fața cerințelor contemporane. Dar, Ortodoxia autentică presupune o viață prezentă și dinamică în Hristos,

¹ Pr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie și prozelitism*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p. 47.

o afiliere și o fidelitate față de Biserica Sa, „presupune participarea la Biserica sobornicească, nu alipirea și rămânerea la corectitudinea formulărilor teoretice”². Pe de altă parte, trebuie precizat foarte clar și înțeles cu luciditate teologică faptul că Ortodoxia nu este o anumită confesiune creștină, nu este o ramură a creștinătății, nu este o parte anexată la un întreg impersonal, ci este singura credință pe care ne-a lăsat-o Hristos și pe care avem menirea și oportunitatea să o mărturisim nefragmentată, nedivizată și nediscriminatoriu, printr-o teologie vie și consistentă, bazată pe paradigma sfinților mărturisitori din toate timpurile și din toate locurile.

Din perspectiva spiritualității și aghiografiei ortodoxe, „teologia se dezvoltă plecând de la experiența creștină și e orientată spre o aprofundare a acesteia. Aceasta este o experiență a credinței, a rugăciunii, a comunității și a tradiției”³. Ortodoxia ne atrage în mod constant atenția asupra faptului că fărâmițarea religioasă sau confesionalizarea creștinismului în starea actuală este ceva irațional și se datorează exclusiv nouă, oamenilor, mai precis slăbiciunilor, păcatelor și orgoliilor prezente în viețile noastre, susținând cu tărie că este exclusă încercarea de creare a unei noi Biserici sau a unei alte structuri eclesiale, ca rod al rațiunii umane, în detrimentul *Bisericii* pe care a întemeiat-o Mântuitorul nostru Iisus Hristos în ziua Cincizecimii și pe care nici măcar „porțile iadului nu o vor birui” (Matei 16, 18).

Ortodoxia – precizări terminologice

Etimologic, conceptul, termenul „Ortodoxie” își are originea în limba greacă veche, mai precis de la cuvintele *ορθός*, - η, - ον și *δόξα*, - η, traducându-se în limba română ca „dreaptă credință”⁴,

² Christos Yannaras, *Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Pr. dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 1996, p. 186.

³ Ghislain Lafont, *O istorie teologică a Bisericii. Itinerarul, formele și modelele teologiei*, traducere de Maria-Cornelia Ică, Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 395.

⁴ Nicholas Lossky, „Orthodoxy”, în *Dictionary of the Ecumenical Movement*, edited by Nicholas Lossky, José Míguez Bonino, John Pobee, Tom F. Stransky, Geoffrey Wainwright, Pauline Webb, second editions, WCC Publications, Geneva, 2002, pp. 868-872. † Metropolitan Daniel Ciobotea, *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Editura Trinitas, Iași, 2001, p. 110.

„dreaptă slăvire” sau „închinare adevărată”. Dacă pentru teologia ortodoxă greacă termenul înseamnă „dreaptă credință”, pentru teologia ortodoxă slavă noțiunea de „Ortodoxie” este tradusă prin „pravoslovie” (*pravo* = „adevărat”, „drept”), adică referindu-se la „cultul cel adevărat”, cel drept⁵, cel corect am putea spune. De aceea, pentru unii, „cuvântul *Ortodoxie* este ambiguu. El poate desemna fie cultul cel drept, fie credința cea dreaptă”⁶, dar plecând de la aceste constatări terminologice, se poate afirma faptul că Ortodoxia reprezintă învățătura creștină autentică, așa cum a fost ea revelată de Dumnezeu și transmisă, prin apostoli și tradiția bisericească, până în zilele noastre. Cuvântul face parte din sintagme precum: *Biserica Ortodoxă, învățătura ortodoxă, cult ortodox, tradiție ortodoxă, predanie ortodoxă, creștin ortodox* etc.

La o foarte scurtă trecere în revistă din punct de vedere istoric, putem observa că „în istoria Bisericii, termenul *ortodoxia* apare pentru a distinge adevărul de *erezie*. Dar atât erezia, cât și ortodoxia se referă la evenimente, nu la principii teoretice. Erezia este evenimentul desprinderii de corpul eclesial sau refuzul faptic al modului de existență bisericesc, în timp ce ortodoxia este adevărul Bisericii întregi, așa cum se realizează și se manifestă în fiecare sinaxă euharistică locală”⁷. De fapt, începând din secolul al IV-lea și până la Marea Schismă din 1054, cuvântul *ortodox* a fost folosit numai în sens teologic, de credință adevărată sau dreaptă, de raportare corectă și fidelă la Revelația divină, nu de confesiune distinctă și separată de restul lumii creștine. Abia după 1054, prin *Ortodoxie* se înțelege, în sens larg, Biserica Ortodoxă din spațiul răsăritean. În acest sens, „ca tradiție dogmatică, *Ortodoxia* își are rădăcinile în Răsărit și într-un sens istoric se identifică cu marea sinteză patristică, adică cu articularea edificiului teologic, liturgic și canonic pe baza regulii de credință apostolică, în perioada sinoadelor ecumenice”⁸.

⁵ Prof. dr. M. Șesan, *Ortodoxie sau Ortodoxism?*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 10, 1956, pp. 602-603.

⁶ Duncan Forrester, *Orthodoxy*, în „The Westminster Dictionary of Christian Theology”, edited by Alan Richardson & John Bowden, The Westminster Press, Philadelphia, 1983, p. 422.

⁷ Christos Yannaras, *op. cit.*, p. 186.

⁸ Pr. prof. dr. Ion Bria, „Ortodoxie”, în *Dicționar de teologie ortodoxă. A-Z*, ediția a II-a revizuită și completată, EIBMBOR, București, 1994, p. 274.

Dacă ar fi să analizăm acest termen în context teologic, trebuie spus că *Ortodoxia* este cea care a păstrat și păstrează în continuare, prin Tradiția dinamică eclesială, adevărata învățatură de credință a Bisericii celei Una, și doar aceasta „păstrează fondul dogmatic, structura liturgică și ordinea canonică pe care se reazemă unitatea Bisericii universale”⁹. Din acest punct de vedere, pe bună dreptate, unii teologi ortodocși de referință au remarcat și au scos în evidență certitudinea că „*Ortodoxia* se identifică cu însăși tradiția apostolică, așa cum a fost confirmată, interpretată și dezvoltată prin consensul Bisericii universale”¹⁰. Cu alte cuvinte, nu putem vorbi de identitatea învățaturii de credință fără să ne raportăm la ortodoxia ei, adică la dreapta sa formulare și receptare în spațiul eclesial, așa cum, de exemplu, au făcut-o sfinții și mucenicii, iar în această situație „criteriul ortodoxiei bisericești este experiența și credința Bisericii întregi, întrupată în persoana sfinților”¹¹. Sfinții, prietenii și casnicii Fiului lui Dumnezeu Întrupat sunt cei care au mărturisit și au transpus în viața sau activitatea lor personală dreapta existență și dreapta credință în Biserica lui Hristos pelerină în timp și spațiu, fără să fie constrânși de receptarea lor rigidă, ci înțelegându-le într-un dinamism identitar și eclesial.

Așadar, după cum se poate constata cu ușurință din precizările de mai sus, *Ortodoxia* înseamnă în același timp învățatură dreaptă și laudă dreaptă, însă „ambele înțelesuri se unesc în *orthozoi*: existență dreaptă, și ne arată că Ortodoxia pune accentul mai mult pe rugăciune decât pe învățatură”¹². De aceea, se poate consolida ideea conform căreia *Ortodoxia* „e o noțiune bogată, care arată că există o legătură vie între credință, cult și morală, între regula credinței, regula rugăciunii și disciplina vieții în Hristos”¹³.

***Ortodoxia* – Identitate în Hristos**

Dacă ar fi să punctez doar câteva dintre elementele care conferă identitate Ortodoxiei, trebuie să încep cu o precizare deosebit de

⁹ Idem, *Credința pe care o mărturisim*, EIBMBOR, București, 1987, p. 12.

¹⁰ Idem, *art. cit.*, p. 273.

¹¹ Christos Yannaras, *op. cit.*, p. 187.

¹² Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, traducere de ȚDr. Irineu Ioan Popa, Arhiepiscop-Vicar, EIBMBOR, București, 1996, p. 27.

¹³ Pr. prof. dr. Ion Bria, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, Editura Andreiana, Sibiu, 2009, p. 119.

importantă, și anume că Biserica Ortodoxă este „urmașă legitimă și statornică a Bisericii Vechi, ea singură se bucură în adevăr de privilegiul de a se ști mergând pe cursul istoric natural al creștinismului ecumenic unitar, de a nu fi făcut o abatere de la acest curs, o deviere, o creație confesională, o apariție târzie”¹⁴. Desigur că nu îmi propun o expunere vastă a temei de față, ci doar să precizez în câteva linii punctuale ceea ce e specific Ortodoxiei și ce poate transmite ea, prin această identitate și unicitate, uneori insuficient argumentate, contextului actual al dezbatărilor sau discuțiilor teologice pe plan național și internațional.

Ortodoxia poate fi identificată prin următoarele elemente identitare:

- *Arta iconografică*. Ortodoxia este singura realitate spirituală și eshatologică care se poate și vedea, în sensul că ea are această viziune iconică despre Dumnezeu și lume, această vizualizare identitară a teologiei și credinței prin intermediul artei iconografice bizantine, prin care suntem parcă introduși în lumea spirituală și în care ne regăsim vocația și identitatea noastră de creștini. Cu certitudine, prin această caracteristică „idealul de bază al Ortodoxiei nu este etic, ci estetic-religios; este viziunea «frumuseții spirituale»; pentru a-l apropia trebuie să ai «o artă spirituală», o inspirație creatoare”¹⁵. Relația de identitate dintre Hristos și reprezentarea Sa în icoană este una reală și strânsă, intimă și delicată, nu una iluzorie. Din această constatare rezultă că „Cuvântul și icoana au patru elemente comune: evenimentul însuși, reprezentabil și reprezentat, prin care revelația este împărtășită Bisericii; lucrarea inspirațională a Duhului, care acordă autorului biblic sau iconarului o vedere a realității veșnice sau a adevărului veșnic care se află în inima evenimentelor; exprimarea materială a aceluși adevăr în limbajul omenesc al cuvintelor sau într-o formă grafică și în culoare; actul de interiorizare al acestui adevăr de către credincios, așa cum i se revelează prin cuvânt sau prin icoană”¹⁶. Cu alte cuvinte spus, prin adoptarea

¹⁴ Prof. dr. Teodor M. Popescu, *Biserica și cultura*, EIBMBOR, București, 1996, p. 186.

¹⁵ Serghei Bulgakov, *Ortodoxia*, traducere de Nicolae Grosu, Editura Paidea, București, 1997, p. 173.

¹⁶ Pr. prof. John Breck, *Puterea Cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, traducere de Monica E. Herghelegiu, EIBMBOR, București, 1999, p. 112.

artei și teologiei iconografice în viața Ortodoxiei, dar și prin mesajul vizual pe care ni-l transmite, „noi Îl cunoaștem pe Dumnezeu prin cuvânt și prin icoană. Această formă de mărturisire este păstrată în Biserica Ortodoxă întocmai cum este și credința primelor veacuri, a sinoadelor ecumenice și a Sfinților Părinți. Identitatea credinței și a mărturisirii sale verbale și picturale dovedește identitatea Bisericii însăși; căci autenticitatea acesteia se recunoaște nu după numărul credincioșilor, nici prin desăvârșirea organizării, nici prin vreo altă calitate, ci numai prin fidelitatea față de Tradiția apostolică, în mărturisire și în viață”¹⁷. Numai prin și în Tradiția eclesială *simțim* pulsul credinței și *vedem* care este identitatea Ortodoxiei.

Ascetismul. Acesta reprezintă o caracteristică extrem de gingașă a Ortodoxiei, prin care se atrage atenția asupra faptului că omul modern nu poate rămâne mereu în păcat prin consumism exacerbant și materialism dezumanizant, ci el are capacitatea să ofere un echilibru vieții sale, are vocația să devină sfânt prin eliberarea de patimi și prin îmbrățișarea virtuților creștine, susținut fiind de harul lui Dumnezeu. Prin aprofundarea și practicarea acestui element identitar, Ortodoxia dorește și susține „transpunerea lumii în împărăția de har a sfințeniei, în bucuria și nădejdea învierii”¹⁸. Asceza se manifestă concret printr-un post alimentar strict și o disciplină riguroasă a simțurilor în vederea purificării, însă asceza nu trebuie privită și înțeleasă doar dintr-o perspectivă negativistă, ci mai ales trebuie practică în dimensiunea sa pozitivă, a urcușului duhovnicesc, mai precis urmărind câteva rezultate benefice: revenirea în sine, relaționarea armonioasă a simțurilor, pacea, bucuria, iertarea și iubirea în Hristos, care conferă unitate și identitate Ortodoxiei. Se poate afirma că elementul de bază al Ortodoxiei este iubirea de Dumnezeu și de oameni înțeleasă în cel mai profund și adânc sens al ei, trecută prin filtrul ascetic.

Cultul divin. Ortodoxia se bucură de cel mai frumos ritual sau cult liturgic, cu o bogată și amplă învățatură teologică, mai ales dacă ne raportăm la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, „această grandioasă mărturisire de credință”¹⁹, după cum a fost numită. De ce

¹⁷ Leonid Uspensky, *Spre unitate?*, traducere de Vasile Manea, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2005, p. 68.

¹⁸ Prof. Ioan G. Savin, *Ce este Ortodoxia?*, în „Ortodoxia”, nr. 1-2, 1996, p. 14.

¹⁹ Pr. prof. dr. Ion Briia, *Biserica și Liturghia*, în „Ortodoxia”, nr. 4, 1982, p. 487.

oare iubește Ortodoxia atât de tare cultul și rânduiețile liturgice? Pe de o parte, pentru faptul că experiența liturgică este cea mai propice modalitate de a transmite și explica teologia ortodoxă, iar pe de altă parte pentru că „Liturgia (cultul) a păstrat identitatea și continuitatea Bisericii în mijlocul unei lumi aflate în schimbare”²⁰. Frecvența liturgică permite Ortodoxiei să rămână ancorată în Revelația divină, să fie mereu în stare de rugăciune, de veghe și de misiune, iar prin practicarea acestui cult divin public, Ortodoxia poate fi definită ca rugătoare prin excelență, încât din acest punct de vedere s-a spus că „Liturgia a rămas principalul profesor și ghid al Ortodoxiei”²¹. Din perspectiva Ortodoxiei, cultul divin este cel care conferă identitate, autenticitate, sublimitate și universalitate credinței în Fiul lui Dumnezeu. O Biserică fără un cult liturgic nu poate exista, în sensul că nu poate avea o identitate eclezială clară și nu se poate bucura de o fidelitate credibilă a teologiei sale.

Mistica. Din această perspectivă, se poate preciza cu siguranță că „Ortodoxia este calea interioară, necesitatea interioară pentru Biserica universală în drumul ei către unitate: numai în Ortodoxie problemele puse de confesiunile creștine găsesc o soluție și un sfârșit, căci ea este cea care posedă adevărul”²². De aceea, Ortodoxia a fost mai mult axată pe dimensiunea formării spirituale a omului și pe mistică decât pe pragmatismul creștin de tip occidental, bazându-se pe realitatea certă că o atitudine spirituală profundă poate face mai mult decât o știință teologică de anvergură. Cu alte cuvinte, mistica ortodoxă de inspirație biblică și patristică pune accentul pe relația personală și vie a creaturii cu Creatorul, a omului credincios cu Izvorul și Dăruitorul credinței și sfințeniei, aspecte ontologice care ne conduc la ideea vitală că „Ortodoxia reprezintă un mod aparte de trăire a creștinismului”²³. Locul central al acestei dimensiuni mistice cu puternice accente isihaste este inima, acolo unde omul se recapitulează pe sine, se unifică și unde își fortifică viața spirituală. De aceea, în teologia ortodoxă se vorbește frecvent

²⁰ John Meyendorff, *Teologia bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, traducere de Pr. conf. dr. Alexandru I. Stan, EIBMBOR, București, 1996, p. 154.

²¹ *Ibidem*, p. 16.

²² Serghei Bulgakov, *op. cit.*, p. 209.

²³ Pr. prof. D. Stăniloae, *Câteva trăsături caracteristice ale Ortodoxiei*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 7-8, 1970, p. 730.

despre îndumnezeirea omului cu aportul harului divin, care reprezintă scopul final al existenței sale pământești.

Monahismul isibast. O formă concentrată și specifică Ortodoxiei o întâlnim în așa-numita mișcare monahală isihastă, considerată „inima Ortodoxiei”²⁴, prin care creștinii autentici doresc să trăiască la cote maximale Evanghelia Mântuitorului, să-L urmeze pe Hristos în toate, însă din starea de celibat și de renunțare la viața cotidiană desfășurată în tumultul lumesc. Prin această direcție a isihasmului, specifică monahismului ortodox, se dorește căutarea păcii lăuntrice prin liniște interioară și rugăciune neîncetată. De altfel, isihasmul constituie esența trăirii Ortodoxiei, o reală terapie duhovnicească în vederea vindecării sufletului, contribuind în acest sens la păstrarea identității misiunii Bisericii în lume, și anume aceea a transfigurării vieții umane în integralitatea sa. Plecând de la această realitate spirituală, având convingerea fidelității față de jertfa lui Hristos prin respectarea permanentă a voturilor monahale și având ca singură țință Împărăția cerurilor, se poate ușor constata că „eshatonul își are rădăcinile în viața pământească, viața veșnică e deja viața pe care o duc creștinii în această lume. A existat o căutare și a ceea ce încă în lume e un semn și o anticipare a viitorului și atunci în locul concentrării asupra așteptării s-a vrut ca Împărăția lui Dumnezeu să fie găsită în prezent. Deșertul sau mănăstirea devin astfel cerul pe pământ, restaurarea finală deja realizată, starea de odihnă sabatică și pascală”²⁵.

Muzica bisericească. O altă modalitate de a transmite și recepta într-o formă accesibilă învățătura de credință ortodoxă o reprezintă muzica sau cântarea bisericească, în special de sorginte bizantină, care se constituie într-un adevărat tezaur de bogăție spirituală și teologică, dar și într-un rafinat element de artă în Ortodoxie. Creștinii ortodocși sunt cei care își hrănesc sufletul cu această expresie artistică aparte a muzicii psaltice, cântarea având menirea de a sensibiliza și deschide inima omului pentru a intra în ea „glasul lui Dumnezeu”. Din acest punct de vedere, muzica bisericească sau „cântarea liturgică ortodoxă este inevitabil *dubovnicească*, aspectele

²⁴ Nichifor Crainic, *Sfințenia, împlinirea umanului*, Editura Trinitas, Iași, 1993, p. 144.

²⁵ Tomáš Špidlík, *Spiritualitatea răsăritului creștin. Monahismul*, traducere de Diac. Ioan. I. Ică, Editura Deisis, Sibiu, 2000, p. 35.

de spiritualitate fiind într-o strânsă determinare cu *ascetismul*²⁶. Să nu uităm aici nici de îndemnul și cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care ne spune: „Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, laudând și cântând Domnului, în inimile voastre” (Efeseni 5, 19). Prin intermediul și cu ajutorul muzicii, pe aripile melodiilor sau canoanelor bizantine, sufletul nobil al creștinului autentic se înalță precum tămâia către ceruri, către Dumnezeu, către Preasfânta Fecioară Maria și către toți sfinții iubitori de laudă cerească și cântare îngerească.

Organizare locală. Ortodoxia este organizată, din punct de vedere administrativ și ecleziastic, ca un ansamblu de Biserici locale întemeiate canonic după principiul teritorial și național, însă în mod autocefal și autonom, cu o conducere sinodală proprie, adoptând un veritabil sistem democratic. Aceasta nu înseamnă că Ortodoxia este divizată, inconsistentă, neunitară sau fragmentată, ci vrea să exprime faptul că Ortodoxia urmează și oferă modelul autentic de unitate creștină, de acea „unitate în diversitate” atât de mult invocată și căutată, având origine apostolică. Ca să înțelegem mai bine sistemul de organizare al Ortodoxiei, trebuie să știm că „unitatea dintre Biserica locală și cea universală își are sursa ultimă în mărturisirea aceleiași credințe apostolice (Sfânta Tradiție) și expresia ultimă în participarea la aceeași Euharistie. Pe de o parte, tradiția răsăriteană a specificat clar faptul că unitatea sfășiată a credinței nu este doar o chestiune de diversitate teologică, ci ea influențează mărturisirea comună de credință. Pe de altă parte, receptarea comună a credinței apostolice este fundamentală pentru comuniunea sacramentală și euharistică. Comuniunea euharistică deplină nu va fi posibilă până nu se realizează unitatea de credință”²⁷. Plecând de la această caracteristică identitară, atunci când se vorbește despre Ortodoxie se face adesea aluzie la o zonă geografică restrânsă a creștinismului, și anume la Biserica Ortodoxă din Răsărit sau la grupul de Biserici locale din Estul Europei, care, fiind organizate pe autonomia și autocefalia naționale, dețin o tradiție dogmatică, o

²⁶ Pr. Vasile Grăjdian, *Teologia cântării liturgice în Biserica Ortodoxă. Aspecte de identitate a cântării liturgice ortodoxe*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000, p. 8.

²⁷ Ion Bria, *Sensul Tradiției Ecumenice. Mărturia și viziunea ecumenică a Bisericii Ortodoxe*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2009, pp. 71-72.

liturgică solemnă și o spiritualitate bogată, însă această denumire de „Biserică răsăriteană” este improprie și nejustificată, pentru simpla motivație că nu se poate delimita geografic locul Ortodoxiei în lume. Tocmai de aceea, „sobornicitatea sau catolicitatea Ortodoxiei nu derivă din geografia ei, ci din plinătatea adevărului de credință pe care ea îl conține și îl comunică”²⁸. A accepta o astfel de denumire înseamnă recunoașterea unei știrbiri aduse ecumenicității Ortodoxiei. În al doilea rând, această denumire nici nu e conformă cu situația reală a Bisericii, atât din Răsărit cât și din Apus, fiindcă nu toți creștinii ortodocși aparțin spațiului răsăritean sau oriental, după cum nu toți creștinii romano-catolici aparțin spațiului apusean sau occidental. Cu toate acestea, „denumirea *Răsăriteană* a dobândit înțeles moral, indicând Biserica aceea care păstrează și a apărât credința transmisă din vechime”²⁹.

„*Simfonia*” *Biserică-Stat*. În această privință, Ortodoxia moștenește sau, mai bine spus, a preluat modelul bizantin constantinopolitan, unde relațiile dintre Biserică și Stat erau fundamentate pe coordonata sau axa „simfoniei”. Pe baza acestei situații identitare, Patriarhul Bisericii se ocupa și avea competențe în problemele strict spirituale sau duhovnicești ale credincioșilor, în timp ce Împăratul Imperiului se ocupa de problemele strict materiale sau lumești ale cetățenilor, între aceste două „puteri” existând o complementaritate și sinergie, iar nu o excludere, înțelegându-se de ambele „părți” faptul că „Biserica nu e decât latura istorică a Împărăției lui Dumnezeu”³⁰. Desigur că în realitate au mai existat deviații de la acest principiu, acestea concretizându-se în diferite divergențe sau chiar tensiuni între cele două „forțe” existente în Imperiul Bizantin, însă principial vorbind și analizând această „simfonie” se poate afirma că ea reprezintă un model autentic de cooperare sau cale de urmat pentru binele societății, dar și în vederea respectării libertății de conștiință.

Spiritualitate autentică. Spiritualitatea în Ortodoxie, impregnată de harul Duhului Sfânt și de prezența reală a lui Hristos, prezintă

²⁸ †IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Părintele Stăniloae – teolog al Ortodoxiei ecumenice*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă «Patriarhul Justinian»”, anul IV, Editura Universității din București, 2004, p. 66.

²⁹ Hr. Andruș, *Simbolica*, traducere de †Iustin Moisescu, Editura Centrului mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955, p. 34.

³⁰ Prof. dr. Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 69.

sistematic, pe cât este posibil, drumul omului către împlinirea vocației și a chemării sale: asemănarea cu Dumnezeu până la îndumnezeire, aceasta fiind desăvârșirea la care ne cheamă Mântuitorul Iisus Hristos: „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 48). De fapt, aceasta este „starea bărbatului desăvârșit” sau „măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efeseni 4, 13), despre care ne vorbește Sfântul Apostol Pavel. Cu alte cuvinte, ea prezintă procesul sau mecanismele îndumnezeirii omului, precum și încununarea acestuia, cu starea de maximă participare umană la viața dumnezeiască. Prin această îmbrățișare a spiritualității, credinciosul poate deveni un profund trăitor al credinței și un autentic teolog, în adevăratul sens al cuvântului. De fapt, în aceasta constă frumusețea și sublimitatea ei, în sensul că „cel mai simplu creștin, care și trăiește existențial ceea ce crede, poate fi mai teolog decât cel mai mare și învățat teolog”³¹.

Teologie autentică. Din această perspectivă, „Ortodoxia este, înainte de orice, o lume a teologiei, a unei teologii care ține să protejeze misterul de nepătruns al Cuvântului lui Dumnezeu”³². Însă, o autoexaminare critică și sinceră a teologiei și practicii creștine ortodoxe constituie o necesitate permanentă, acțiune reclamată de o multitudine de factori, deoarece, astăzi, accentele sau nuanțele teologice, precum și opțiunile pastorale se deplasează în funcție de realitățile concrete ale vieții bisericești. De aceea, „o teologie ortodoxă autentică este aceea care îndeplinește trei condiții fundamentale: apostolicitate și duh patristic, contemporaneitate și finalitate eshatologică”³³. Însă, pentru a se menține această vitalitate și înnoire a teologiei ortodoxe este necesar ca ea, după cum spune Mitropolitul Kallistos Ware, să devină mărturisitoare, în sensul că „teologia noastră ortodoxă trebuie să fie o teologie liturgică și o teologie mistică”³⁴.

³¹ Pr. conf. dr. Ioan Tulcan, *Teologia – știința mărturisitoare despre Dumnezeu. Curs de Teologie dogmatică și Simbolică*, vol. I, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 1999, p. 10.

³² Pr. prof. dr. Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, EIBMBOR, București, 1989, pp. 367-368.

³³ Pr. conf. dr. Ioan Tulcan, *op. cit.*, pp. 11-12.

³⁴ Pr. dr. Constantin Coman, *Ortodoxia sub presiunea istoriei. Interviu*, Editura Bizantină, București, 1995, p. 87.

Unitate. Ortodoxia, Biserica cea Una, este unită și unitară, în sensul că ea nu este sfâșiată sau dezmembrată în confesiune, nu este o confesiune oarecare cu o apariție târzie în istorie, ci ea se află într-o unitate neîntreruptă cu apostolicitatea și unitatea credinței. De fapt, Ortodoxia nici nu poate fi gândită și înțeleasă altfel, atât timp cât ea recunoaște și mărturisește un singur Dumnezeu și o singură Biserică. În această direcție, Clement Alexandrinul (150-217) spune că „Unul este Tatăl universului, Unul este Cuvântul universului, Unul este Duhul Sfânt, Unul și Același, pretutindeni. O singură Fecioară a ajuns mamă; și-mi place s-o numesc Biserica”³⁵. Ortodoxia are o misiune precisă: aceea de a oferi o mărturie unitară și unică, bazată pe credința că Biserica, dincolo de toate, slujește manifestarea prezenței iubirii Preasfintei Treimi în lume. Numai în Ortodoxie se poate vorbi de unitate în Trinitate, de unitate în credință, de unitate în cult, de unitate în canoane, de unitate în spiritualitate, de unitate în morală. Din această perspectivă, „unitatea Ortodoxiei ecumenice nu este un scop exclusiv în sine și pentru sine, ci o unitate pusă în slujba unității creștinătății și omenirii întregi”³⁶.

Universalitate. Aceasta este una dintre caracteristicile principale și firești ale Ortodoxiei, în sensul că „Ortodoxia este Biserica lui Hristos pe pământ”³⁷. Cu alte cuvinte, nu poate exista Biserica fără ca aceasta să fie Ortodoxă, adică fără ca ea să se fundamenteze pe adevărata credință universală, destinată și receptată de toți, ea fiind învățătura cea dreaptă sau cea corectă. Universalitatea Ortodoxiei sau „catolicitatea, în sensul deplin al cuvântului, este rodirea activă de către toți creștinii, în deplină comuniune, a întregii comori de adevăr și viață aduse de Hristos”³⁸.

Iată ce înseamnă sau ce este Ortodoxia! Desigur, aici nu au fost cuprinse toate caracteristicile identității ei, ci numai acelea care au maximă relevanță pentru subiectul de față. Dar, din aceste câteva

³⁵ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, IV, 42, 1, traducere de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești”, „Scrieri”, Partea I, vol. IV, EIBMBOR, București, 1982, p. 190.

³⁶ Diac. lect. Ioan Ică, *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la unitatea Ortodoxiei ecumenice*, în „Ortodoxia”, nr. 2, 1973, p. 190.

³⁷ Serghei Bulgakov, *op. cit.*, p. 7.

³⁸ Pr. prof. D. Stăniloae, *Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, în „Ortodoxia”, nr. 4, 1967, p. 516.

precizări se pot constata identitatea și fidelitatea ei față de învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe Universale, unitatea doctrinară și de cult, încât se poate spune că Ortodoxia nu este un muzeu, nu este ceva pietrificat și nu are un trecut impersonal, ci ea este viață mereu prezentă și trăită în Hristos, Ortodoxia nefiind „o ramură uscată a creștinismului”³⁹, ci este și reprezintă „expresia creștinismului perfect”⁴⁰.

Ortodoxia – Viață în Hristos

După ce am văzut care sunt principalele elemente specifice Ortodoxiei, analiza merge în mod firesc spre modul în care toate cele menționate mai sus pot fi transpuse în practica vieții creștine de zi cu zi, în măsura posibilității umane, având perspectiva sinceră a Împărăției lui Dumnezeu. În acest context, cuvintele biblice ale Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan – „Apostolul iubirii creștine” –, sunt binevenite: „Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 3). Nu întâmplător am invocat aceste cuvinte apostolice, ci pentru a înțelege că adevărata cunoaștere a credinței ortodoxe se poate realiza printr-o constantă împărtășire cu harul divin prezent în Sfintele Taine ale Ortodoxiei și printr-o permanentă raportare la viața lui Hristos.

De ce oare am avea nevoie, astăzi, într-o societate din ce în ce mai imprezvizibilă, în care ierarhia valorilor tinde să fie răsturnată, de o adevărată și autentică viață în Hristos? Mai poate fi „la modă” viața în Hristos, când toată lumea caută confortul și comoditatea, cele care „asigură” și dau „sens” vieții umane? Pentru a răspunde credibil la aceste întrebări este recomandat apelul la Sfânta Scriptură, deoarece ea cuprinde cuvintele vieții veșnice, cuvinte care fac cunoscută învățătura lui Dumnezeu – Cuvântul și Creatorul nostru, învățătura care, după Învierea și Înălțarea Domnului Hristos la cer, a fost continuată, amplificată și actualizată de Sfânta Tradiție, prin care putem face viața lui Hristos viața vieții noastre. Viața noastră

³⁹ Pr. prof. dr. Gh. I. Ghia, *Problema unirii Bisericilor creștine din punct de vedere ortodox*, Editura Ramuri, Craiova, 1932, p. 25.

⁴⁰ †PS Nicodim, Episcop al Eparhiei Hușilor, *Ortodoxia și creștinismul apusean*, Tiparul tipografiei arhiecezane, Sibiu, 1922, p. 19.

umană începe, are sens și un scop numai în măsura în care este mărturisită și asumată viața smerită și jertfelnică a lui Hristos, mai ales în contextul social de astăzi.

Hristos este viața și ținta vieții noastre, după cum aflăm din Sfânta Evanghelie după Ioan: „Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice” (Ioan 6, 68). Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, ca martor ocular și singurul care a luat parte la răstignirea Mântuitorului pe dealul Golgotei, ni-l face cunoscut pe Iisus și ne descoperă o viață deosebită sau distinctă, cea a iubirii vieții lui Hristos. Întreaga viață creștină este o bucurie a Învierii, dar și o încercare a Crucii. Pentru primii oameni, încercarea sau ocazia de a se desăvârși era legată de respectarea poruncii de a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și răului, dar pentru noi, cei care trăim în al III-lea mileniu creștin, încercarea este ocazia de a ne desăvârși viața, viața umană cu întâmplările ei, cu faptele ei, cu sentimentele ei, cu etapele ei firești, fiind ocazia de a ne perfecționa umanitatea, spre a deveni asemenea cu exemplul de desăvârșire pe care îl avem – Hristos. A fi asemenea cu Dumnezeu înseamnă a dobândi cunoașterea vieții veșnice, adică a primi veșnicia împreună cu Dumnezeu, Care este Viața și Izvor de viață. Astfel:

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin acceptarea Cuvântului lui Dumnezeu în viața noastră cotidiană: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Matei 4, 4). Plecând de la această certitudine biblică, suntem invitați și îndemnați „să luăm aminte la cuvântul Scripturii, la cuvântul rugăciunii, fiindcă în el se găsește ascuns Izvorul vieții. Este ascuns, dar se dezvăluie în măsura în care dorim și ne cultivăm. Cuvântul este unul dintre numele lui Dumnezeu. Se numește Fiu, dar este și Cuvânt și Dumnezeu și, de aceea, Cuvântul are rădăcini metafizice, adică nu-i așa doar o «gălăgie arbitrară» prin care eu pot să spun ceva și voi puteți înțelege gândirea mea. Cuvântul provine din niște energii dumnezeiești. Prin cuvânt, Dumnezeu a făcut cerul și pământul. Dumnezeu a spus «să fie» și a fost”⁴¹.

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin credință: „M-am răstignit împreună cu Hristos; și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în

⁴¹ *Celălalt Noica – mărturii ale monahului Rafail, însoțite de câteva cuvinte de folos ale părintelui Symeon*, ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi & Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, București, 1994, p. 65.

mine. Și viața de acum, în trup, o trăiesc în credință în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine însuși pentru mine” (Gala-teni 2, 20). Pe baza acestei realități scripturistice, „făclia credinței trebuie pusă în sfeșnic (Matei 5, 15-16), ca să lumineze tuturor celor din lume. Ortodoxia înseamnă deschidere, este lumină, este cetatea aflată pe vârful de munte, care nu poate să se ascundă (Matei 5, 14). Închisă și mohorâtă, Ortodoxia reprezintă făclia așezată sub obroc”⁴².

- *Viața în Hristos* poate fi menținută printr-o conștiință permanentă a apartenenței la Biserica lui Hristos, adică la Ortodoxie, cea care transmite viața lui Hristos și care îi este fidelă, deoarece „este sigur că Biserica are cuvintele Vieții Veșnice, dar nu orice formă de Biserică”⁴³, ci doar acea Biserică identificabilă cu însuși Trupul tainic al lui Hristos, iar Hristos Iisus nu este nimeni altul decât Capul sau Mîntea Bisericii, conform interpretării patristice.

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin rugăciune: „Faceți în toată vremea, în Duhul, tot felul de rugăciuni și de cereri, și întru aceasta priveghind cu toată stăruința și rugăciunea pentru toți sfinții” (Efeseni 6, 18). Rugăciunea permanentă sau neîncetată a creștinului iubitor de Hristos, izvorâtă din rugăciunea liturgică a Ortodoxiei, îi transformă acestuia viața într-o frumusețe filocalică sau duhovnicească, specifică monahismului, întărind astfel identitatea sa creștină și stabilind raportul firesc între Dumnezeu și om.

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin împărtășirea continuă cu hrana cea cerească prezentă în Sfintele Taine, îndeosebi cu Trupul și Sângele lui Hristos în cadrul slujbei Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii, Izvor de viață în Hristos și de vitalitate creștină: „Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi” (Ioan 6, 53-54).

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin iubire smerită și jertfelnică, capabilă de multă răbdare și empatizare, lipsită de indivi-

⁴² Prof. dr. Konstantinos Delikostantis, *Dimensiunea europeană a Ortodoxiei – dimensiunea ortodoxă a Europei*, în vol. „Ortodoxia, parte integrantă din spiritualitatea și cultura europeană. Mănăstirea Constantin Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, 28 aprilie - 2 mai 2004”, Brașov, 2004, p. 101.

⁴³ Ghislain Lafont, *Spre o nouă figură a Bisericii pentru timpul nostru*, traducere de Ioan I. Ică, în Ioan I. Ică jr. & Germano Marani (coord.), *Gândirea socială a Bisericii*, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 604.

dualism, ci axată pe viața de comuniune și urmând calea arătată de Hristos, întrucât se cunoaște faptul că „iubirea nu se poate defini, așa cum nu se poate defini nici viața, cum nu putem defini adevărul și toate marile realități ale lumii acesteia. Ele sunt niște realități care îl definesc pe Dumnezeu Însuși. N-a spus El despre Sine că este «Calea, Adevărul și Viața»? «Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4, 8). Iată ce este iubirea: Dumnezeu este iubirea”⁴⁴.

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin nădejdea sau speranța că nu există nici o piedică în perspectiva întâlnirii dintre viața umană, cu toate lipsurile și neîmplinirile ei, și viața lui Hristos, plină de sens și conținut dumnezeiesc. Altfel spus, nădejdea creștină nu poate fi înțeleasă altfel decât în sensul încrederii în realitatea că viața umană de pe pământ nu reprezintă altceva decât o pregătire și o introducere în viața cerească, plinirea și sensul vieții telurice: „Încredeți-vă în Domnul pururea, căci Domnul Dumnezeu este stânca veacurilor” (Isaia 26, 4).

- *Viața în Hristos* poate fi menținută prin permanentizarea săvârșirii faptelor bune, adică prin acele gesturi creștinești încărcate cu reale valențe spirituale, dar cuantificabile în vederea dinamizării relației sănătoase dintre dimensiunea materială și dimensiunea duhovnicească a ființei umane, fapte izvorâte dintr-o certitudine a credinței în Hristos Cel înviat din morți, care ne transmite că vitalitatea filiației creștine constă în filantropia manifestată în modul cel mai concret cu putință: „Căci precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte moartă este” (Iacov 2, 26).

- *Viața în Hristos* poate fi menținută printr-o conectare constantă la viața sfinților și a martirilor din toate timpurile și din toate locurile, ei fiind cei care au înțeles și trăit cel mai intens viața lui Hristos prezentă în Ortodoxie, însușindu-și cel mai bine mesajul pe care Mântuitorul l-a adus lumii întregi, și anume acela ca lumea „viață să aibă și din belșug să aibă” (Ioan 10, 10). Din acest punct de vedere, „Ortodoxia afirmă un adevăr neclintit: Biserica care dă martiri, aceea este Biserica cea care mântuiește”⁴⁵.

- *Viața în Hristos* poate fi menținută neîntinată și păstrată curată în „casa” Ortodoxiei, dincolo de rigiditatea definițiilor teologice sau

⁴⁴ †IPS Serafim Joantă, *Monahism și liturgie*, în *Dubovnici români în dialog cu tinerii*, ediția a II-a, Editura Bizantină, București, f. a., p. 181.

⁴⁵ Ierom. Nicodim Ioniță, *Ortodoxia în Occident. Impresii și propuneri*, Imprimeria Chișinău, 1936, p. 11.

formulelor doctrinare, deoarece „Ortodoxia este întotdeauna mai vastă decât doctrina. Soarele lui Dumnezeu strălucește asupra celor buni și asupra celor răi, asupra fariseilor și a vameșilor, a ortodocșilor și a ereticilor. Ortodoxia este neîncetat în apărare, întotdeauna mărturisitoare, aprofundând taina lui Hristos pe care Sinoadele sau Sfinții Părinți au formulat-o într-un mod ireversibil”⁴⁶.

De fapt, o persoană care își are ancorată viața în Hristos poate face din orice împrejurare cotidiană o modalitate concretă pentru a-și manifesta acest mod de viață care începe încă de la botez. După momentul primirii botezului suntem invitați de Hristos să ducem o viață călăuzită de lumina taborică a Duhului Sfânt. Sunt multe modalități de a duce o viață autentic creștină, însă, cu certitudine, Cuvântul lui Dumnezeu trebuie să fie hrana noastră zilnică, Cuvântul biblic și Cuvântul euharistic, deoarece umanul își găsește sensul vieții doar atunci când vine în contact cu divinul. Acesta este și sensul cuvântului „viață”, deoarece el presupune o relație personală, vie, dinamică și stabilă între om și Dumnezeu, între creatură și Creator. Tocmai de aceea se poate afirma că Ortodoxia *este* identitatea noastră, *este* viața noastră și *este* numele nostru.

Concluzii

Din cele prezentate succint mai sus se poate concluziona că:

- Ortodoxia nu poate fi cuprinsă în câteva cuvinte, concepte sau definiții sterile, lipsite de viață, deoarece ea conține o prospețime teologică și o viziune cosmică mereu înnoitoare, apte să ne reamintească care este adevărata noastră identitate, dar și „calea” de a intra și rămâne în „casa” Ortodoxiei.

- Ortodoxia a păstrat și păstrează în continuare, prin Sfânta Tradiție, adevărata învățatură a Bisericii Mântuitorului Iisus Hristos. Nu putem vorbi de identitatea învățăturii de credință fără să ne raportăm la ortodoxia ei, și anume la dreapta sau corecta sa formulare și receptare în spațiul eclezial.

- Ortodoxia este Biserica Mântuitorului, „Biserica Mea” (Matei 16, 18), spațiul sacru în care creștinii autentici caută dragostea hristică și identitatea creștină, unde „locuiesc” iubirea și adevărul lui

⁴⁶ Pr. prof. dr. Boris Bobrinskoy, *Taina Bisericii*, traducere de Vasile Manea, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 111.

Hristos, după cum ne transmite Evanghelistul Ioan. Din acest punct de vedere, „Biserica Ortodoxă este Biserica ioaneică”⁴⁷, Ortodoxia fiind sinonimă cu fidelitatea maximă față de învățătura de credință revelată a Bisericii, cea care Îl mărturisește pe Hristos ca fiind Fiul lui Dumnezeu Întrupat.

- Ortodoxia reprezintă un alt mod de viață, și anume viața în Hristos, pe care o descoperim în ortodoxia și teologia Bisericii. Foarte inspirat, s-a spus că „Ortodoxia este ritmul deplin al vieții, e entelehia ei”⁴⁸. Tocmai, de aceea, întreaga practică liturgică a Ortodoxiei reprezintă o legătură duhovnicească, în care Dumnezeu și omul poartă un dialog prin slujbele Bisericii, dialog liturgic prin care viața umană este mereu prezentă și vie în Hristos.

- Elocventă este mărturia unui trăitor autentic al Ortodoxiei, care a realizat o scurtă, dar interesantă sinteză, cu privire la subiectul de față. În acest sens, referindu-se la *cine și ce este* Ortodoxia, a spus: „Ortodoxia înseamnă revelație; este experiența spirituală a Bisericii; este «dorința de nemurire»; este Divinitatea. Nemărginirea. Lumina necreată; este rodul comuniunii dintre natura «creată» (umană) și cea «necreată» (divină). Este transfigurarea. Îndumnezeirea în Împărăția lui Dumnezeu; este o provocare continuă pentru tot ce este creat, care poartă în sine moartea; este legătură și comuniune; este adunarea păcătoșilor în Biserică. Ortodoxia nu «taie» capete. Ea iartă totdeauna și transfigurează continuu; este devenirea continuă a persoanei umane, între finit și veșnic; este împlinire a vieții, care se exprimă prin adorație și prin tainele Bisericii; prin asceză hristocentrică; prin monahism întru Hristos; prin arta bizantină activă – arhitectura, muzica, icoanele; și prin trăsăturile și datinile sfintelor tradiții care exprimă un caracter înălțător. Adică iubire, adevăr, libertate, democrație”⁴⁹.

⁴⁷ Ierom. Nicodim Ioniță, *op. cit.*, p. 98.

⁴⁸ Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, București, 1993, p. 47.

⁴⁹ Timotheos Kilifis, *Ce este Ortodoxia?*, traducere de Constantin Alexandru, Editura Militară, București, 2005, pp. 17-18.